T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI DOĞAL KAYNAKLAR YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE FARKINDALIKLARININ ARAŞTIRILMASI: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMEL KOLÇAK DAĞLAR

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MUKADDER ARSLAN İHSANOĞLU

ÇANAKKALE – 2025

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİSİPİLİNLERARASI DOĞAL KAYNAKLAR YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE FARKINDALIKLARININ ARAŞTIRILMASI: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMEL KOLÇAK DAĞLAR

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MUKADDER ARSLAN İHSANOĞLU

ÇANAKKALE – 2025

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Emel KOLÇAK DAĞLAR tarafından Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU yönetiminde hazırlanan ve **13/08/2025** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "**Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Farkındalıklarının Araştırılması: Çanakkale İli Örneği**" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Disiplinlerarası Doğal Kaynaklar Yönetimi Anabilim Dalı'nda, YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU (Danışman)	……
Doç. Dr. Mine ÇARDAK	……
Doç. Dr. Rengin ÖZGÜR UZİLDAY	……

Tez No : 10749396
Tez Savunma Tarihi : 13/08/2025

……
Prof. Dr. Melis ULU DOĞRU
Enstitü Müdürü

../../2025

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Emel KOLÇAK DAĞLAR
10/07/2025

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince desteklerini esrimeyen benim için çok kıymetli saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Mukadder Arslan İhsanoğlu'na; bu bölümde çalışma yapmama vesile olan Doç. Dr. Mine Çardak'a; her zaman yanımda olan değerli ailem, eşim Muzaffer Dağlar, kızlarım Hilal Dağlar ve Nisa Dağlar, oğlum Mustafa Tuna Dağlar, babam Yüksel Kolçak ve annem Zekiye Kolçak'a desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Emel KOLÇAK DAĞLAR

Çanakkale, Ağustos 2025

ÖZET

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE FARKINDALIKLARININ ARAŞTIRILMASI: ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ

Emel KOLÇAK DAĞLAR
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Disiplinlararası Doğal Kaynaklar Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU
13/08/2025, 35

Bu çalışmada, Çanakkale il merkezindeki ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin çevre farkındalıkları araştırılmıştır. 514 katılımcının cinsiyet değişkenine göre dağılımları incelendiğinde, 290 öğrencinin kız (%56.4) ve 224 öğrencinin erkek (%43.6) olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların çevreye yönelik farkındalık düzeyleri incelendiğinde, genel olarak yüksek düzeyde çevresel duyarlılığa sahip oldukları görülmüştür. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri yüksek olup özellikle biyolojik çeşitliliğin korunması, atık yönetimi ve su kaynaklarının korunması konularında duyarlılıklarının güçlü olduğu görülmektedir. Kız öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri erkek öğrencilere göre anlamlı biçimde daha yüksek bulunmuştur. Farklı yaş grubundaki öğrencilerin çevresel farkındalık düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Öğrencilerin çevre farkındalıkları ailelerin eğitim düzeyine göre incelendiğinde etkisinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lise, Çevre Farkındalığı, Anket, Çanakkale

ABSTRACT

INVESTIGATION OF ENVIRONMENTAL AWARENESS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS: THE CASE OF ÇANAKKALE PROVINCE

Emel KOLÇAK DAĞLAR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Interdisciplinary Natural Resources Management

Supervisor: Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU

13/08/2025, 35

In this study, the environmental awareness of students attending secondary schools in the city center of Çanakkale was examined. Among the 514 participants, 290 were female (56.4%) and 224 were male (43.6%). The overall findings indicated that the students demonstrated a high level of environmental sensitivity. In particular, they showed strong awareness regarding the protection of biodiversity, waste management, and the conservation of water resources. When gender differences were analyzed, it was found that female students had significantly higher levels of environmental awareness compared to male students. However, the ecological awareness levels across different age groups were found to be relatively similar. Additionally, when ecological awareness was evaluated about the educational background of the students' families, it was concluded that parental education had a minimal effect.

Keywords: Secondary School, Environmental Awareness, Questionnaire, Çanakkale

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI……... i
ETİK BEYAN…… ii
TEŞEKKÜR…….. iii
ÖZET ……..…….…….. iv
ABSTRACT …….. v
İÇİNDEKİLER ……..…… vi
SİMGELER ve KISALTMALAR……..…… viii
TABLOLAR DİZİNİ…….…. ix

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Nedenselliği ve Amacı…… 1
1.2. Çevre Bilinci……. ...…….…… 3
1.3. Çevre Farkındalığı…….. ....…….. 3
1.4. Çevresel Bilincin Dört Düzeyi…… ....…….. 4
1.4.1. Kirlenme ve Çevresel Bozunma……. .....…….. 4
1.4.2. Aşırı Tüketim, Aşırı Nüfus……. 4
1.4.3. Uzay Gemisi Dünya……... 5
1.4.4. Sürdürülebilir Dünya…….. 6
1.5. Çevre Sorunları ……. 6
1.6. Çevre Eğitimi……. 9

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 11

2.1. Konu ile İlgili Ülkemizde Yapılan Çalışmalar …...…….…..... 11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM 15

3.1. Araştırmanın Modeli…… ....……..…..... 15
3.2 Evren ve Örneklem ....……..…..... 16
3.3. Veri Toplama Araçları ....……..…..... 17
3.4. Verilerin Analizi ....……..…..... 18

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI 19

4.1. Araştırma Bulguları…… 19

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER 29

5.1. Sonuç ve Öneriler……. 29
KAYNAKÇA ...……. 32
EKLER ……..……. I
EK 1. BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİL KURUL İZNİ……. I
EK 2. MİLLİ EĞİTİM İZNİ……..... II
EK 3. ÖLÇEK KULLANIM İZNİ……..... III
EK 4. GÖNÜLLÜ ONAM FORMU……..... IV
EK 5. KİŞİSEL BİLGİ FORMU……..... V
EK 6. ÇEVRE FARKINDALIK ÖLÇEĞİ……..... VI

SİMGELER VE KISALTMALAR

R	Referans aralığı
H	Hipotez
N	Adet
%	Yüzde
Ort.	Ortalama
Std.	Standart
Sig.	Önem derecesi
t	t-testi
p	Anova testi değeri
F	Anova testi değeri
SS	Standart sapma

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Güvenirlik analizi referans aralıkları ve sonucu	17
Tablo 2	Cinsiyet dağılımına göre yüzde ve frekans değerleri	19
Tablo 3	Yaş dağılımına göre yüzde ve frekans değerleri	19
Tablo 4	Sınıf şubesine göre yüzde ve frekans değerleri	20
Tablo 5	Okul türüne göre yüzde ve frekans değerleri	20
Tablo 6	Anne eğitim durumuna göre yüzde ve frekans değerleri	21
Tablo 7	Baba eğitim durumuna göre yüzde ve frekans değerleri	21
Tablo 8	Kardeş sayısı dağılımına ilişkin frekans analizi sonuçları	22
Tablo 9	Birlikte yaşanılan aile bireyleri dağılımına ilişkin frekans analizi sonuçları	22
Tablo 10	Çevresel farkındalık ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler	23
Tablo 11	Cinsiyete göre çevresel farkındalığın t testi sonuçları	24
Tablo 12	Yaş dağılımına göre çevre farkındalığının ANOVA sonuçları	25
Tablo 13	Sınıf şubelerine göre çevresel farkındalığın ANOVA sonuçları	25
Tablo 14	Anne eğitim durumunun çevresel farkındalığa etkisi	26
Tablo 15	Baba eğitim durumunun çevresel farkındalığa etkisi	27
Tablo 16	Okul türünün çevresel farkındalığa etkisi	27

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Nedenselliği ve Amacı

Günümüzde küresel etkilerin artmasıyla birlikte mevcut doğal kaynaklar hızla tükenmekte, ancak yerlerine yeterli yeni kaynaklar konulamamaktadır. Bu durumun gelecekte daha büyük sorunlara yol açmaması için, yeni nesillere hem bu gerçeklerin aktarılması hem de çözüm yollarının öğretilip uygulanmasının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Ortaöğretim döneminde çevre bilinci kazandırmak, daha yaşanabilir bir gelecek inşa edebilecek bireyler yetiştirmenin en etkili yollarından biridir. Bu nedenle, doğayı koruma anlayışında eğitimle sağlanan değişimlerin ortaöğretim öğrencileri özelinde incelenmesi önemlidir. Çevre sorunlarının önlenmesinde bireysel sorumlulukların başında ise çevre eğitimi yer alır. Her ne kadar çevreye yönelik özel bir müfredat bulunmasa da, Türkiye'de çevre eğitimi ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki farklı dersler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmaktadır (Kazazoğlu ve Erkal, 2022).

İnsan ile doğa arasındaki dengenin kurulması ve çevresel problemlerin çözülmesi, ancak eğitimli bireyler aracılığıyla mümkün olabilir. Özellikle çocuklara eğitim yoluyla kazandırılan çevre farkındalığı, bu sorunların çözümüne yönelik atılan en önemli adımlardan biridir. Çevre bilinci gelişmiş bireyler, yalnızca çevresel değerlere duyarlılık göstermekle kalmaz; aynı zamanda çevrenin korunmasına yönelik çalışmalara da aktif olarak katılım sağlarlar (Seçgin, 2022). Bu bağlamda Çanakkale ilindeki orta öğretim öğrencilerinin çevre konusunda farkındalıklarını araştırma gerekliliği doğmuştur.

Çanakkale ilinde ortaöğretim öğrencilerinin çevre farkındalığını ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu doğrultuda yapılacak olan araştırma ortaöğretim öğrencilerinin çevre farkındalıklarını ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin kuzeybatısında yer alan ve kıyı-ekosistem açısından stratejik öneme sahip Çanakkale ilinde öğrenim gören ortaöğretim öğrencilerinin çevre farkındalık düzeylerini çok boyutlu bir yaklaşımla belirlemektir. Araştırma kapsamında çevresel farkındalığın sadece bilişsel düzeyde değil; duyuşsal (tutum) ve davranışsal boyutlarıyla da ele alınması hedeflenmiştir.

Ayrıca bu çalışma, çevresel farkındalığın demografik değişkenlere göre (yaş, cinsiyet, okul, sınıf, aile eğitimi) farklılaşıp farklılaşmadığını istatistiksel analizlerle incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece öğrenci grupları arasındaki anlamlı farklılıkların tespitiyle, çevre eğitiminin daha hedeflenmiş ve kapsayıcı bir şekilde yapılandırılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu bağlamda araştırmanın kapsamı şu unsurları içermektedir:

- Çanakkale ilinde resmi ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin çevresel farkındalık düzeylerinin nicel yöntemlerle değerlendirilmesi,
- Çevresel farkındalığın bilgi, tutum ve davranış alt boyutlarına göre ölçümlenmesi,
- Demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıkların belirlenmesi,
- Bulguların mevcut literatür ışığında yorumlanarak çevre eğitimi alanına bilimsel katkı sunması,
- Eğitim politikaları, okul uygulamaları ve yerel yönetim iş birlikleri bağlamında öneriler geliştirilmesi.

Sonuç olarak bu tez, çevre bilincinin genç nesillerde ne düzeyde oluştuğunu ortaya koyarak çevresel sürdürülebilirliğin eğitim yoluyla sağlanmasına yönelik güçlü bir veri zemini sunmayı amaçlamaktadır.

1.2. Çevre Bilinci

Çevre bilinci denildiğinde bireyin kendisi yanında toplumu ve doğayı da algılama, anlama, hissetme, tanıma ve bilme yetisi akla gelmektedir. Başka bir deyişle çevre bilinci bireyin kendisine dönük "özbilinç" ya da "kendilik bilinci" yanında kendisinin dışındakilere yönelik "nesnel bilinci" içermektedir (Güçlü vd., 2003). Çevre bilinci mekân, kültür ve zaman gibi değişik nedenlerin etkisiyle değişmekte ve başkalaşmaktadır (Gülersoy, 2019).

1. 3. Çevre Farkındalığı

Çevre farkındalığı, bireylerin doğal çevreye ilişkin bilgi düzeyi, tutumları ve davranış biçimleriyle şekillenen çok boyutlu bir yapıdır. Bu kavram yalnızca çevre sorunlarını bilme değil; aynı zamanda bu sorunlara çözüm odaklı davranış geliştirme ve sürdürülebilir yaşama katkıda bulunma sorumluluğunu da içermektedir (Tombul, 2006; Şimşekli, 2001). Çevresel farkındalık, çevresel bilgi, çevreye karşı duygusal duyarlılık ve çevreyi koruyucu davranışların bütünsel etkileşimi ile ortaya çıkar (Yılmaz ve Mentiş Taş, 2017). Bu nedenle yalnızca bilişsel bir süreç olarak ele alınamaz; duyuşsal ve psikomotor alanlarla da güçlü bağlara sahiptir (Ezgi Güven ve Mustafa Aydoğdu, 2012).

Doğal ve toplumsal çevreye yönelik bilinç, çeşitli farkındalık boyutlarını içinde barındırır. Bu farkındalıkları altı temel başlık altında toplamak mümkündür:

1. **Çevrenin varlığını kavrama** – Doğal ve toplumsal çevrenin yaşamın bir parçası olduğunun bilincinde olmak.
2. **Çevrenin niteliklerini ve zenginliğini tanıma** – Çevrenin sahip olduğu çeşitlilik ve değerleri fark edebilmek.
3. **Çevrenin fayda ve işlevlerini anlama** – Doğal ve toplumsal çevrenin sunduğu kaynakların, hizmetlerin ve yaşam için taşıdığı önemin bilincine varmak.

4. **Çevrenin zarar görebilirliğinin farkında olma** – Çevrenin kirlenebileceğini, bozulabileceğini ve tükenebileceğini bilmek.

5. **Çevresel sorunların bilincinde olma** – Yerel ve küresel ölçekte yaşanan çevre kirliliği ve ekolojik krizleri tanımak.

6. **Çözümde sorumluluk alma gereğini hissetme** – Bu sorunlara karşı bireysel ve toplumsal düzeyde katkıda bulunma gerekliliğinin farkına varmak.

Bu altı başlık, çevreye duyarlı bir birey olmanın temel koşullarını oluşturur (Atasoy, 2019).

1.4. Çevresel Bilincin (Farkındalığın) Dört Düzeyi

1.4.1. Kirlenme ve Çevresel Bozunma

Çevre sorunları, sağlığımızı tehdit eden kirlilik problemleri olarak tanımlanabilir. Çevresel sorunlar tek tek kriz düzeyine ulaşana dek beklenerek çözülmektedir. Sorunu baştan önlemek yerine, kriz düzeyine ulaştıktan sonra kirlenmeyi kontrol altına almak ve temizlemek için yasal, teknolojik ve ekonomik yöntemler kullanılmaktadır. Bu düzeyde, teknolojik toplumların varlıklarını sonsuza kadar sürdürebilecekleri zannedilmektedir. Bu bilinç düzeyinde kalmanın bazı sakıncaları vardır. Yaşam merkezli değil insan merkezli görüş olması, sorunların teknolojik çözümleri olduğunun düşünülmesi, sorunların nedenini bulmaya çalışmak yerine çevrenin kötü kullanımının sebeplerini bulmaya çalışılıyor olması (Erdem, 2000).

1.4.2. Aşırı Tüketim, Aşırı Nüfus

Çevre kirliliği, ekosistemlerin bozulması ve doğal kaynakların tükenmesi, genellikle yoksul ülkelerdeki aşırı nüfus artışı ile zengin ülkelerdeki aşırı tüketim alışkanlıklarının birleşiminden kaynaklanmaktadır. Çevreye en büyük zarar ise, kaynakları yoğun biçimde kullanan ve yüksek miktarda atık üreten sanayileşmiş toplumlar tarafından

verilmektedir. Bu nedenle, tüm ülkelerde öncelikle nüfusun dengelenmesi ve zamanla azaltılması; ayrıca özellikle gelişmiş ülkelerde madde ve enerji tüketimindeki israfın önlenmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak ne yazık ki, bu sorunlara karşı toplumsal ve siyasi duyarlılık oldukça düşüktür. Politik ve ekonomik sistemlerin, doğayı koruyacak biçimde yeniden yapılandırılması ya da doğal alanların milli parklar, koruma bölgeleri ve yaban hayatı rezervleri olarak ayrılması veya eski haline getirilmesi gibi çözümler yeterince önemsenmemektedir. Üstelik koruma altına alınan pek çok alan, ekolojik çeşitliliği sürdürebilecek kadar büyük değildir ve bu alanlar, kaynakların yerine konmadan tüketilmesi ve teknolojik gelişmeyi önceleyen yaşam tarzları nedeniyle oluşan kirleticilerle giderek daha fazla tehdit altına girmektedir. Bu durum, biyolojik çeşitliliğin ciddi biçimde azalmasına yol açmakta; ancak bunun farkında olanların sayısı oldukça sınırlı kalmaktadır. Tüm bunların temelinde ise insanın kendisini doğanın bir parçası değil, onun dışında ya da üstünde görmesi yatmaktadır (Erdem, 2000).

1.4.3. Uzay Gemisi Dünya

Burada ana amaç, doğaya olan aşırı yüklenmeyi önlemek adına insan sayısındaki artışı, çevre kirliliğini ve kaynakların azalmasını kontrol etmek; bu amaçla da mevcut teknoloji, ekonomik ve politik sistemlerden yararlanmaktır. Bu bakış açısı, dünyayı bir uzay gemisi gibi görmekte ve gelişmiş teknolojilerin yardımıyla bu geminin kontrol edilebileceğini varsaymaktadır. Bu anlayışa göre, eğer dünya aşırı kalabalık hale gelirse çözüm, fazla nüfus için uzay istasyonları inşa etmektir. Doğal kaynaklar tükenmeye başladığında diğer gezegenlerden maden çıkarılabileceği düşünülmektedir. Canlı türlerinin evrimsel süreci kontrol altına alınabilir; daha fazla besin üreten, dökülen petrolü ya da toksik atıkları temizleyebilen organizmalar genetik mühendisliği yoluyla geliştirilebilir. Bu yaklaşım, insan dehası ve doğa üzerindeki teknolojik gücümüz sayesinde ihtiyaçlarımızı her zaman daha fazla karşılayabileceğimize olan inancı yansıtmaktadır.

Dünyayı bir uzay gemisine benzeten bu teknoloji-merkezli bakış açısı, insan aklının ve bilimin çevresel sınırları aşarak doğayı kontrol altına alabileceğini, çevresel baskılardan kaçınmak için yapay ekosistemler ve canlı türleri yaratabileceğini savunur. Ancak bu

yaklaşım, uzun vadede çevreye yönelik baskıyı daha da artırabilir. Çünkü bu düşünce, doğanın işleyişi hakkında yeterli bilgiye sahip olunduğu ve teknolojik gelişmeler sayesinde her sorunun çözülebileceği varsayımına dayanır. Ayrıca, dünyanın doğal kaynaklarının sınırsız olduğu şeklindeki yanlış bir inancı da barındırır.

Bu perspektif, sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı ve istikrarlı toplumları hedeflese de dikkatli bir analiz, bu hedeflerin günümüzde sürdürülebilirlik söylemiyle maskelediğini ve uzun vadede çevresel açıdan sürdürülemez olduğunu ortaya koymaktadır. Dünyayı insan merkezli bir "uzay gemisi" gibi gören bu yaklaşım, gezegenin doğal sermayesini tüketerek ve ekosistemleri bozarak yaşamaya çalışmaktadır. Bu durum, zaten çevresel olarak zorlanan ve nüfus baskısı altında olan küreselleşmiş bir dünyada kalıcı ve etkili çözümler üretmekte yetersiz kalmaktadır (Erdem, 2000).

1.4.4. Sürdürülebilir Dünya

İlk üç farkındalık düzeyi, evreni insan ihtiyaçlarına göre yönlendiren insan merkezli yaklaşımları temel almaktadır. Ancak bu yaklaşımlar, karşı karşıya olduğumuz çevresel sorunlara kalıcı çözümler getirmek için gerekli olan yaşam merkezli ya da dünya merkezli bir bakış açısını geliştirme konusunda yetersiz kalmaktadır.

Bu yeni bilinç düzeyinde, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ya da sağlıklı toplumlar inşa etmenin yolu, dünyanın doğal süreçleriyle uyum içinde yaşamaktan geçmektedir. İnsan yaşamına değer vermek ve onu yüceltmek, aynı zamanda bizi ve diğer canlıları besleyen doğaya saygı göstermekle mümkündür. Bu saygı yalnızca doğanın bize sunduğu yaşam desteği nedeniyle değil, doğaya zarar vermenin ahlaki olarak da yanlış olması nedeniyle gösterilmelidir (Erdem, 2000).

1.5. Çevre Sorunları

Yaşamın devamlılığı için önemli çevre, sanayinin hızla gelişmesiyle birlikte büyük bir tehdit altına girmiştir. İnsanların artan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla doğal

kaynakların hızla ve bilinçsizce tüketilmesi, üretim sürecindeki atıkların çoğalması ve çevreye zarar veren davranışların yaygınlaşması, çevrenin kirlenmesine ve tahrip edilmesine neden olmuştur. Günümüzde bu çevresel sorunlar ciddi boyutlara ulaşarak, tüm canlı yaşamı için önemli bir tehdit haline gelmiştir (Seçgin vd., 2010).

Çevrenin insan müdahalesi sonucu değişmesi, yaşayan tüm canlıları etkileyebilir. İnsanın çevre üzerindeki baskısı sanayi devrimi öncesinde sınırlı iken, sonraki dönemlerde insan etkisi artarak devam etmiştir. Tarım ve tıpta yaşanan ilerlemelere bağlı olarak nüfus artışı, insanın çevreye etkisinin artmasına neden olmuştur. Bu etki; teknoloji gelişmeleri, düzensiz şehirleşme ve nüfus yoğunluğu gibi etkenlerle daha da belirginleşmiş, doğal çevrede ciddi bozulmalar meydana gelmiştir (Güler, 2009).

İnsanlar, farklı yollarla çevreye zarar vermeye devam etmektedir. Sürekli üretim sürecinde oluşan zehirli atıkların doğaya bırakılması, endüstrinin ihtiyaç duyduğu hammaddelerin doğadan bilinçsizce alınması, kentleşmeyle artan evsel atıklar, nükleer enerji üretimi sonucu oluşan radyoaktif kirlilik, üretim verimini artırmak için kullanılan yapay gübre ve tarım ilaçları, enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanılan fosil yakıtlar ve ozon tabakasını incelten kimyasallar, doğayı tehdit eden başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Tüm bu etkenler, ekosistemde hava, su ve toprak dengelerini bozmuş; bu bozulma, anne karnındaki bebeklerden en küçük organizmalara kadar tüm canlıları olumsuz etkilemiş, hatta ölümlere yol açmıştır (Öcal, 2013).

Çevreyi tehdit eden en önemli ekolojik riskleri sıralarsak (EPA, 1990);

- Yüksek riskte çevresel problemler:
  - ✓ Global iklim değişikliği
  - ✓ Strosferde ozonun tükenmesi
  - ✓ Vahşi doğanın değişmesi veya yok olması
  - ✓ Türlerin nesillerinin tükenmesi ve biyoçeşitlilğin kaybı
- Orta riskte ekolojik problemler
  - ✓ Asit yağmurları,
  - ✓ Pestisitler,

- ✓ Hava ile taşınan kimyasal maddeler,
- ✓ Toksik kimyasallar, besinsel artıklar ve yüzeysel sularda bulanıklık

- Düşük riskte ekolojik problemler
  - ✓ Denize dökülen petrol
  - ✓ Yeryüzü suyu kirliliği,
  - ✓ Radyoaktif izotoplar,
  - ✓ Yüzeysel sular üzerinde asit yağmurları,
  - ✓ Termal kirlilik

Çevre sorunlarının önlenmesinde en temel sorumluluklardan biri, insanlara yönelik çevre eğitimidir (Ek vd., 2009). Türkiye'de çevre eğitimi ile ilgili bir ders programı olmamakla birlikte, çevreye ilişkin değerler ilköğretim ve lise düzeyinde, farklı derslerin içeriğinde yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 10. sınıf biyoloji dersinde çevre ve ekoloji konuları işlenirken; lise coğrafya derslerinde doğal kaynakların tanıtımı ve korunmasına dair bilgilere yer verilmektedir.

Çevre duyarlılığı konusunda müfredatta okutulan dersler ile birlikte eğitim veren öğretmenlerimizin davranışları da etkili olabilir. Çevre farkındalığı olan öğretmenler ailelerin zamanında kazandıramadığı eksik kalan çevre duyarlılık bilincini öğrencilere verebilir (Çelikler vd., 2019).

Öğretmenlerin farkındalık kazandırma yöntemleri, çocukların çevre üzerinde fark yaratacak davranışlarını ortaya çıkarabilir. Farkındalık çevreye ilişkin, geçmiş ve güncel bilgiler ile uygulanabilir modern metotları bir araya getirmeyi kapsar. İnsanların karşısına çıkan çevresel sıkıntıların giderilmesi farkındalıkla mümkündür. Çevresel farkındalığı yüksek olan insanlar çevre koruma duyarlılıkları ile sorunlara çözümler bulabilirler. Çevre sorunları yıllar geçtikçe çeşitlilik göstermektedir. Bu güncel sorunlara dinamik çözümler eğitimle, dolayısıyla öğretmenlerimizle sağlanacaktır. Çocuk yaşta kazanılması sonrasında da devamlılığının sürdürülmesi gereken çevre farkındalığı bir ülkenin kaderini bile değiştirebilir. Çevre duyarlılığının bir yaşam tarzı olması eğitim sistemi içerisinde çevre bilincinin sürekli aktarılması gerekmektedir. Eğitimle çevreye duyarlı bir insan olmanın yanında bu duyarlılığı devam ettirmek de önemlidir. Farkındalık oluşturarak tüketimlerin

ihtiyaçlarımız ölçüsünde yapılıp doğaya zarar vermeden sağlanması eğitim sayesinde olacaktır (Sezgin, 2022).

Ekosistemin korunabilmesi için çevresel yapıların iyi anlaşılması gereklidir. Bu doğrultuda, çevre eğitiminin hedeflerine ulaşabilmesinde okullara önemli sorumluluklar düşmektedir. Ne kadar erken yaşta çevre eğitimi başlarsa, bireyde çevreye yönelik olumlu tutum ve davranışların gelişmesi açısından o kadar etkili olur. Özellikle okul öncesi ve ilköğretim dönemlerinde kazanılan ilgi ve değerler, gelecekte sergilenecek çevresel davranışların temelini oluşturur (Ek vd., 2009). Çevre eğitiminin etkili bir şekilde yürütülebileceği ana alanlar ev, okul ve toplumsal alandır. Bu eğitim süreci, çocuğun ailesi ve çevresiyle başlamalı; okullarda sürdürülen çevre eğitimiyle pekiştirilmelidir (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003).

1.6. Çevre Eğitimi

Okullar, öğrencilerin yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri, sosyalleşmenin ve davranış kazanımının en yoğun yaşandığı kurumlardır. Bu nedenle çevre eğitimi, özellikle ilkokul ve ortaokul düzeyinde kazanılan bilgi ve tutumlarla uzun vadeli çevreci bireylerin yetişmesini sağlamaktadır. Yapılandırmacı yaklaşımla desteklenen çevre eğitimi, öğrencilerin sadece doğayı tanımalarını değil, aynı zamanda doğayı korumaya yönelik çözüm üretme ve aktif katılım becerilerini geliştirmelerini hedeflemektedir. Bu tür eğitim programları, öğrencilerin okul içinde geri dönüşüm projelerine katılması, doğa gezileri yapması, okul bahçelerinin yeşillendirilmesi gibi uygulamalarla somutlaştırıldığında etkili olmaktadır (Okur ve Uygun, 2012).

Çevre sorunlarının gün geçtikçe karmaşık hale gelmesi, çevre eğitiminin eğitim sisteminin tüm aşamalarına entegre edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda okullarda verilen çevre eğitimi yalnızca öğrencilerin değil, aynı zamanda öğretmenlerin de çevresel farkındalıklarını artırarak toplum genelinde sürdürülebilirlik bilincini güçlendirmektedir. Çocukların erken yaşta kazandığı çevre bilinci, uzun vadeli tutum ve davranışların oluşmasında kritik rol oynamaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin bu süreci doğru

yönetebilecek bilgi, beceri ve tutuma sahip olması büyük önem taşımaktadır (Çiftçi ve Kayaer, 2022).

Çevre eğitimi, yalnızca bireysel değil, toplumsal dönüşümün de temelini oluşturan bir süreçtir. Bu dönüşümde en önemli aktörlerden biri olan öğretmenlerin, çevresel farkındalığa sahip olmaları ve öğrencilerine bu bilinci kazandırmaları büyük önem arz etmektedir. Öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda desteklenmesi, okul uygulamalarının çevre dostu hale getirilmesi ve müfredatın çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması önerilmektedir. Bu adımlar, yalnızca günümüz nesillerini değil, gelecek kuşakları da çevreye duyarlı bireyler olarak yetiştirmek adına kritik önemdedir (Erten, 2004).

Çevrenin korunmasına yönelik eğitimin temel amacı, bireylere doğal çevrenin ve çevre elemanlarının yapısını tanıtmak ve bu yapıyı oluşturan unsurların birbirleriyle ve çevreleriyle nasıl etkileşim içinde olduğunu kavratmaktır. Aynı zamanda, çevrenin iyileştirilmesi ve çevresel sorunların çözümüne yönelik maddi ve manevi değerlerin, sorumlu davranışların ve pratik çözüm yollarının kazandırılması; halkın bu süreçlere bilinçli ve etkili biçimde katılımının sağlanması da eğitimin amaçları arasında yer almaktadır (Kaypak ve Yılmaz, 2016).

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

2.1. Konu İle İlgili Ülkemizdeki Çalışmalar

Çevre farkındalığının araştırılması ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmaları özetlendiğinde;

İşyar (1999), yaptığı araştırmada ilköğretim öğrencilerinin çevre tutumlarını araştırmıştır. Çalışma sonucunda sosyo-ekonomik düzeye ve öğrencilerin yaşına göre çevresel tutumlarında farklılıklar olduğu sonucuna varılmıştır.

Kahyaoğlu (2002) yaptığı araştırmada lise öğrencilerin çevre bilimine ait bilgi düzeylerini araştırmıştır.

Çabuk ve Karacaoğlu (2003) yaptıkları araştırmada öğrencilerin çevre duyarlılıklarını belirlemek amacıyla 439 kişiye anket uygulamıştır. Öğrencilerin demografik bilgilerinin duyarlılık konusunda etkisine bakılmıştır. Cinsiyetlere göre öğrencilerin çevre duyarlılığı farklı çıkarken yaş gruplarına göre fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Görümlü (2003) yaptığı araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin çevre duyarlılıklarını belirlemeye çalışmıştır. Öğrencilerin çevreye ve sorunlarına olan duyarlılıklarının yüksek seviyede olmadığı belirlenmiştir. Cinsiyetlere göre çevre duyarlılıkları farklılık göstermezken, yaş farklılıkları çevre duyarlılığında etkili olmuştur.

Ekici (2005), ortaöğretim öğrencilerinin çevre eğitimi sonucunda ortaya çıkardıkları davranışsal değişimleri araştırmıştır. Öğrencilerin çevre eğitimi sonucunda edindikleri

davranışların cinsiyet, sınıf ve sosyoekonomik çevreye göre değiştiği, okul türüne göre değişmediği sonucuna varmıştır.

Uzun (2007) araştırmasında, ortaöğretim öğrencilerinin çevre bilgisini ve çevreye olan davranışlarını araştırmıştır. Toplam 1013 öğrenciye yapılan anket sonucunda öğrencilerin çevre bilgisi bakımından olumlu performans sergiledikleri, çevresel davranış bakımından seviyelerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel bilgi ve tutumlarını incelerken ailelere yönelik çevre eğitimlerinin gerekli olduğu vurgulanmıştır.

Güven ve Aydoğdu (2012), çalışmasında eğitim fakültesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına olan davranışlarını araştırmıştır. 203 kişi üzerinde yapılan anket çalışmalarına göre öğrencilerin çevre sorunlarına karşı olan davranışları orta düzeyde tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Taş (2017), ilkokulda eğitim gören öğrencilerin çevreye olan duyarlılıklarını ölçmek için ölçek geliştirmişlerdir. Toplam 35 madde ve 4 alt boyuttan oluşan ölçeğin çevre farkındalığı ile ilgili yapılacak çalışmalara kaynak olması amaçlanmıştır.

Ayaydın vd. (2018) özel yetenekli öğrencilerin çevre farkındalıklarını ve duyarlılıklarını araştırmıştır. 50 özel yetenekli 7. Sınıf öğrencisi ile yapılan araştırmada doğa etkinliklerden sonra öğrencilerde çevre farkındalığı anlamında değişim gözlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Erkılıç (2019) ortaokul öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarını ve çevre bilgi düzeylerini araştırmıştır. Toplam 613 öğrenciye uygulanan çevre farkındalık ölçeği anketi sonucunda cinsiyetlere göre çevre farkındalığının değişmediği sonucuna varılmıştır. Anne eğitim düzeyi öğrencilerin çevre farkındalığını olumlu anlamda etkilerken baba eğitim

düzeyinin etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç itibariyle öğrencilerin çevre bilinçlerinin iyi düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Çelikler vd. (2019) yaptıkları çalışmada ilkokul öğrencilerinin çevre farkındalıklarının incelemişlerdir. Toplam 60 öğrenci üzerinde yapılan anket sonuçlarına göre ilkokul öğrencilerinin çevre farkındalıklarının oldukça yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Yüksel ve Yıldız (2019) yaptıkları çalışmada ortaöğretim öğrencilerinin çevre tutumlarını incelemiştir. Toplam 1085 kişiye uyguladıkları anket sonucunda öğrencilerin çevre tutumlarının yüksek seviyede olmadığı analiz edilmiştir. Kız öğrencilerin çevreye olan olumlu davranışlarının iyi düzeyde olduğu bulunmuştur. Ayrıca anne eğitim durumuna göre yüksekokul mezunu olanların diğerlerine göre çevreye olan davranışlarının daha bilinçli olduğunu sonucuna varılmıştır.

Kaya (2019), Gaziantep'te İmam Hatip Ortaokulu öğrencilerinin çevresel bilgi ve bilinç durumlarını incelemiştir. Öğrencilerin doğa bilinci; ailelerinde çevreye duyarlılığı yüksek bireylerin bulunup bulunmamasına, yaşlarına, sınıf seviyelerine, annelerinin eğitim durumuna, çevreye duydukları ilgi düzeyine ve yaşıtlarına kıyasla çevreyle ilgili konuları ne ölçüde anlayabildiklerine bağlı olarak anlamlı farklılıklar göstermiştir.

Yenice ve Tunç (2021), ortaöğretim 12. sınıf öğrencilerinin çevre etiği algılarını incelemek amacıyla öğrencilerle görüşmeler yapmıştır. Öğrencilerin çevre farkındalıklarına sahip olduğu ve öğrencilerin çevreyi önceleyen yaklaşıma sahip oldukları tespit edilmiş.

Kazazoğlu ve Erkal (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerin çevre sorunlarında ortaya çıkardıkları davranışlar ve çevre farkındalıkları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışma kapsamında 392 lisans öğrencisinden veri toplanmıştır. Öğrencilerin çevre farkındalıkları ve problemlere yönelik tutumları anlamlı bir ilişki çerçevesinde değerlendirilmiştir. Öğrencilerin çevreye karşı

davranışları ve problemlere yönelik çözümleri; cinsiyet, aile ekonomik düzeyi, öğrenim görülen sınıf düzeyi, babanın eğitim durumu, çevresel bilgi kaynaklarına erişim, çevre eğitimi alma durumu, ailede yaşayan kişi sayısı, çevreyle ilgili etkinliklere katılım gibi değişkenler açısından farklılık olduğu belirlenmiştir.

Seçgin (2022) araştırmasında ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin çevre farkındalıklarını incelemiştir. Öğrencilerin demografik bilgilerine göre çevre farkındalıkları ilkokul çevre farkındalık ölçeği kullanılarak karşılaştırılmıştır. Toplamda 613 öğrenciye uygulanan anket sonucunda anne eğitim düzeyi çevre farkındalığında etkili olurken, baba eğitim düzeyinin etkisi olmamıştır. Sonuç olarak öğrencilerin çevreye yönelik olumlu davranışlarının iyi düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.

Dalkılıç (2024), lise öğrencilerinin çevresel farkındalıklarını araştırmıştır. Konya da eğitim gören 335 öğrenciye uygulanan anket sonucunda öğrencilerin çevresel farkındalıklarının orta düzeyse olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çevresel farkındalığın cinsiyete göre değişmediği görülmüştür. Öğrencilerin yaşı, ailelerinin eğitim durumu ve gelir düzeyleri de çevresel farkındalıklarında anlamlı bir değişim yaratmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ / MATERYAL YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, betimsel tarama modeli temeli altında yapılandırılmıştır. Betimsel tarama modeli, eskide ya da günümüzde var olan bir sonucu herhangi bir etkide bulunmadan ortaya koymayı amaçlar. Araştırmanın odaklandığı olgu, doğal koşulları içerisinde değerlendirilir; araştırmacı tarafından değiştirilmesi ya da yönlendirilmesi söz konusu değildir (Karasar, 2006). Çalışmada, ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalıkları belirlenerek, %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Bu yönüyle araştırma, betimsel tarama modeline uyum göstermektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H_1: Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalıkları cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.

H_2: Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalıkları yaşlarına göre farklılık göstermektedir.

H_3: Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalıkları sınıflarına göre farklılık göstermektedir.

H_4: Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalıkları anne eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H_5: Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalıkları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H_6: Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalıkları okul türüne göre farklılık göstermektedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, Çanakkale ilinde öğrenim gören ortaöğretim (lise) öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi 2023-2024 eğitim-öğretim yılı içerisinde Çanakkale il merkezindeki 14 farklı okulda eğitim alan toplam 514 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem, okulların türleri ve sınıf düzeyleri (*9., 10., 11. ve 12. sınıflar*) dikkate alınarak tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntem sayesinde, evrenin farklı alt gruplarının örnekleme yansıtılması sağlanmış ve araştırma sonuçlarının genellenebilirliği artırılmıştır.

Anket uygulaması yapılan okulların listesi sunulmuştur.

- Çanakkale Kepez Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Avukat İbrahim Mutlu Anadolu Lisesi
- Çanakkale Odalar ve Borsalar Birliği Sosyal Bilimler Lisesi
- Çanakkale Borsa İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Hasan Ali Yücel Lisesi
- Çanakkale Ali Haydar Önder Lisesi
- Akçansa Güzel Sanatlar Lisesi
- Çanakkale Anadolu İmam Hatip Lisesi
- Çanakkale Toki Anadolu Lisesi
- Vahit Tuna Anadolu Lisesi
- Çanakkale Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- Çanakkale İbrahim Bodur Anadolu Lisesi
- Şehit Cemal Demir Anadolu İmam Hatip Lisesi
- Tacettin Aslan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, öğrencilerin çevreye yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla Berberoğlu (2012) tarafından geliştirilen *Çevresel Farkındalık Ölçeği* kullanılmıştır. Kullanılan ölçek, bireylerin çevresel sorunlara ilişkin bilgi düzeylerini, duyarlılıklarını ve çevresel sorunlara karşı tutumlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Berberoğlu (2012)'nin doktora tezi kapsamında geliştirdiği bu ölçek, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları tamamlanmış, alan yazında sıklıkla başvurulan araçlardan biridir. Ölçek likert tipi derecelendirmeye sahip maddelerden oluşmakta olup, çevresel farkındalık düzeyini çok boyutlu olarak değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Kullanılan ölçeğin güvenirlik düzeyi, Cronbach's Alpha katsayısı üzerinden değerlendirilmiştir. Cronbach's Alpha değerlerinin yorumlanmasına ilişkin referans aralıkları Tablo 1'de sunulmuştur. (Alpar, 2013).

Tablo 1

Güvenirlik analizi referans aralıkları ve sonucu

	Referans	Sonuç
$0<R_2<0.40$	Güvenilir değil	0.934
$0.40<R_2<0.60$	Düşük güvenilirlik	
$0.60<R_2<0.80$	Oldukça güvenilir	
$0.80<R_2<1.00$	Yüksek güvenilir	

Çevresel Farkındalık Ölçeği'ne ilişkin güvenirlik analizi sonuçları incelendiğinde, hem ölçeğin geneli hem de alt boyutları için hesaplanan Cronbach's Alpha katsayısının yüksek güvenilir düzeyde olduğu görülmüştür (***0.934***). Bu bulgu, çalışmada kullanılan Çevresel Farkındalık Ölçeği'nin tutarlı ve güvenilir ölçümler sağladığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, ölçek aracılığıyla elde edilen verilerin güvenilir olduğu ve araştırma sonuçlarını destekleyecek nitelikte olduğu söylenebilir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında gerekli veriler, katılımcılara uygulanan anket yoluyla toplanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 28 (*Statistical Package for the Social Sciences*) programından yararlanılmıştır.

Katılımcıların anketlere verdikleri yanıtlar frekans (f) ve yüzde (%) analizleri ile değerlendirilmiştir. Çevresel Farkındalık Ölçeğine ilişkin katılımcı görüşleri ise betimsel istatistikler (*aritmetik ortalama, standart sapma vb*.) aracılığıyla incelenmiştir. Ölçeğin güvenirliği, Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanarak değerlendirilmiştir. Ölçeğe ilişkin verilerin dağılım özellikleri, hem Shapiro-Wilk testi hem de çarpıklık (skewness) **ve** basıklık (kurtosis) katsayıları ile analiz edilmiştir. Shapiro-Wilk testinden elde edilen anlamlılık değerlerinin .05'ten büyük olması ve çarpıklık ile basıklık katsayılarının -2 ile +2 aralığında bulunması, verilerin normal dağılım gösterdiğini ortaya koymuştur. Katılımcıların demografik özellikleri açısından çevresel farkındalık düzeylerinde anlamlı farklılık olup olmadığı, Bağımsız İki Örneklem T-Testi (*Independent Samples T-Test*) ve Tek Yönlü Varyans Analizi *(One-Way ANOVA)* ile test edilmiştir. Tüm analizlerde %95 güven düzeyi ve 0.05 anlamlılık düzeyi temel alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Araştırma Bulguları

Bu bölümde, araştırma kapsamında elde edilen verilere ilişkin analiz sonuçları ve bulgular sunulmuştur.

Tablo 2

Cinsiyet dağılımına göre yüzde ve frekans değerleri

	Frekans	Yüzde
Kız	290	56.4
Erkek	224	43.6
Toplam	514	100.0

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet dağılımına ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. 514 katılımcının cinsiyet değişkenine göre dağılımları incelendiğinde, 290 öğrencinin kız (%56.4) ve 224 öğrencinin erkek (%43.6) olduğu belirlenmiştir. Bu dağılım, örneklemde kız öğrencilerin sayıca daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 3

Yaş dağılımına göre yüzde ve frekans değerleri

	Frekans	Yüzde
15 yaş ve altı	185	36.0
16 yaş	113	22.0
17 yaş	133	25.9
18 yaş ve üzeri	83	16.1
Toplam	514	100.0

Araştırmaya katılan bireylerin yaş değişkenine ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur. 514 katılımcının yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, 185 öğrencinin 15 yaş ve altında (%36.0), 113 öğrencinin 16 yaş (%22.0), 133 öğrencinin 17 yaş (%25.9) ve 83 öğrencinin 18 yaş ve üzerinde (%16.1) olduğu belirlenmiştir. Bu dağılım, örneklemde 15 yaş ve altındaki öğrencilerin sayıca diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 4

Sınıf şubelerine göre yüzde ve frekans değerleri

Sınıf	Frekans	Yüzde
9	171	33.3
10	95	18.5
11	104	20.2
12	144	28.0
Toplam	514	100.0

Araştırmaya katılan bireylerin sınıf düzeylerine ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur. 514 katılımcının sınıf seviyelerine göre dağılımları incelendiğinde, 171 öğrencinin 9. sınıf (%33.3), 95 öğrencinin 10. sınıf (%18.5), 104 öğrencinin 11. sınıf (%20.2) ve 144 öğrencinin 12. sınıf (%28.0) düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu dağılım, örneklemde en fazla öğrencinin 9. sınıf düzeyinde yer aldığını göstermektedir.

Tablo 5

Okul türüne göre yüzde ve frekans değerleri

	Frekans	Yüzde
Anadolu Lisesi	320	62.3
İmam Hatip Lisesi	56	10.9
Fen Lisesi	20	3.9
Teknik Lise	43	8.4
Sağlık Meslek Lisesi	67	13.0
Güzel Sanatlar Lisesi	8	1.6
Toplam	514	100.0

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim aldıkları okul türlerine ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur. 514 katılımcının okul türüne göre dağılımları incelendiğinde, 320 öğrencinin Anadolu Lisesi (%62.3), 67 öğrencinin Sağlık Meslek Lisesi (%13.0), 56 öğrencinin İmam Hatip Lisesi (%10.9), 43 öğrencinin Teknik Lise (%8.4), 20 öğrencinin Fen Lisesi (%3.9) ve 8 öğrencinin Güzel Sanatlar Lisesi (%1.6) türünde okuduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, örneklemde Anadolu Lisesi öğrencilerinin sayıca açık ara fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 6

Anne eğitim durumuna göre yüzde ve frekans değerleri

	Frekans	Yüzde
Okuma yazması yok	11	2.1
Sadece okur-yazar	8	1.6
İlköğretim	199	38.7
Ortaöğretim	183	35.6
Yükseköğretim	113	22.0
Toplam	514	100.0

Öğrencilerin anne eğitim durumuna ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. 514 katılımcının verilerine göre, 199 öğrencinin annesi ilköğretim mezunu (%38.7), 183'ü ortaöğretim mezunu (%35.6), 113'ü yükseköğretim mezunu (%22.0), 11'inin annesi okuma yazma bilmeyen (%2.1) ve 8'inin annesi sadece okur-yazar (%1.6) durumundadır. Bu dağılım, örneklemde annelerin büyük çoğunluğunun ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitime sahip olduğunu, buna karşın yükseköğretim düzeyine ulaşmış annelerin oranının daha düşük kaldığını göstermektedir.

Tablo 7

Baba eğitim durumuna göre yüzde ve frekans değerleri

	Frekans	Yüzde
Okuma yazması yok	11	2.1
Sadece okur-yazar	8	1.6
İlköğretim	199	38.7
Ortaöğretim	183	35.6
Yükseköğretim	113	22.0
Toplam	514	100.0

Öğrencilerin baba eğitim durumuna ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur. 514 katılımcının verilerine göre, 184 öğrencinin babası ilköğretim mezunu (%35.8), 174'ü ortaöğretim mezunu (%33.9), 140'ı yükseköğretim mezunu (%27.2), 11'inin babası okuma yazma bilmeyen (%2.1) ve 5'inin babası sadece okur-yazar (%1.0) durumundadır. Bu bulgular, örneklemde baba eğitim düzeyinin büyük ölçüde ilköğretim ve ortaöğretim arasında yoğunlaştığını, ancak yükseköğretim düzeyine sahip babaların oranının da azımsanmayacak düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 8

Kardeş sayısına göre yüzde ve frekans değerleri

	Frekans	Yüzde
1 kardeş	313	60.9
2 kardeş	127	24.7
3 kardeş	48	9.3
4 ve daha fazla kardeş	26	5.1
Toplam	514	100.0

Öğrencilerin kardeş sayısına ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur. 514 katılımcının verilerine göre, 313 öğrencinin 1 kardeşi (%60.9), 127'sinin 2 kardeşi (%24.7), 48'inin 3 kardeşi (%9.3) ve 26'sının 4 veya daha fazla kardeşi (%5.1) olduğu belirlenmiştir. Bu dağılım, örneklemde tek kardeşe sahip bireylerin çoğunlukta olduğunu ve kalabalık aile yapısının daha sınırlı düzeyde temsil edildiğini göstermektedir.

Tablo 9

Birlikte yaşanılan aile bireyleri dağılımına ilişkin frekans analizi sonuçları

	Frekans	Yüzde
2 kişi	22	4.3
3 kişi	92	17.9
4 kişi	274	53.3
5 kişi	84	16.3
6 kişi ve daha fazla	42	8.2
Toplam	514	100.0

Öğrencilerin ailelerinde yaşayan kişi sayısına ilişkin frekans analizi sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur. 514 katılımcının verilerine göre, 274 öğrencinin ailesi 4 kişiden oluşmaktadır (%53.3). Bunu sırasıyla 92 kişiyle 3 kişilik aileler (%17.9), 84 kişiyle 5 kişilik aileler (%16.3), 42 kişiyle 6 ve daha fazla kişilik aileler (%8.2) ve 22 kişiyle 2 kişilik aileler (%4.3) izlemektedir. Bu dağılım, örneklemde ailelerin çoğunlukla 4 kişiden oluştuğunu göstermektedir.

Tablo 10

Çevresel farkındalık ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	Ort.	SS
Biyolojik çeşitliliğin azalmaması için orman tahribatının önüne geçilmelidir.	4.55	.771
Karbon telafisi için hem ormanlar koruma altına alınmalı hem de yeni	4.60	.738
Fosil yakıt tüketimini azaltmak için bisiklet kullanılmalıdır.	3.76	1.162
Suyun etkin kullanımı için damlayan musluklar tamir edilmelidir.	4.57	.779
İçme suyu kaynaklarının yinelenmesi için yeşillik alanlar tahrip edilmemelidir.	4.51	.834
Doğaya daha az zarar vermek için tüketim çılgınlığına son verilmelidir.	4.31	.949
Geri dönüşümlü ürünlerin pazara girmesi için tüketicilerin talebi geri	4.09	.959
Biyolojik çeşitlilik üzerine olumsuz etkileri olması nedeni ile küresel	4.47	.836
Karbon salınımını azaltmak için güneş alan coğrafyalarda güneş enerjisinden	4.51	.798
Karbon salınımını azaltmak için enerji verimli kullanılmalıdır.	4.38	.878
Enerjinin verimli kullanılması için evlerde ısı yalıtımı yapılmalıdır.	4.43	.843
İçme suyu kaynaklarının kirlenmemesi için tarım arazisinde kontrolsüz gübre	4.37	.871
Toprak ve su kirliliğinin önüne geçmek için biyolojik mücadele kullanılmalıdır.	4.29	.855
Daha az atık oluşması için geri dönüşüm uygulamaları yapılmalıdır.	4.55	.808
Daha az atık oluşması için çöpler, içeriklerine göre ayrıştırılarak atılmalıdır.	4.54	.794
Topraktaki biyolojik çeşitliliğe zarar verilmemesi için fabrika bacalarına	4.69	.701
İnsan sağlığı üzerine olumsuz etkileri nedeni ile sanayi atıkları, kontrolsüz olarak	4.67	.744
Elektrik sarfiyatını azaltmak için kompakt floresan lamba kullanılmalıdır.	4.14	.969

Çevresel farkındalık düzeyine yönelik betimsel istatistikler Tablo 10'da sunulmuştur. Öğrencilerin çevreye yönelik farkındalık düzeylerini yansıtan ifadelerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri incelendiğinde, genel olarak yüksek düzeyde çevresel duyarlılığa sahip oldukları görülmektedir. Ortalama değerlerine göre katılımcıların en fazla olumlu görüş bildirdiği ifadeler arasında, 16. ve 17. anket sorusu yer almaktadır.

Bununla birlikte, ortalama değeri en düşük olan madde 3. anket sorusudur. Bu bulgu, katılımcıların bireysel yaşam alışkanlıklarını doğrudan etkileyen davranışlara yönelik daha düşük düzeyde farkındalık veya eğilim sergilediklerini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri yüksek olup özellikle biyolojik çeşitliliğin korunması, atık yönetimi ve su kaynaklarının korunması konularında duyarlılıklarının güçlü olduğu görülmektedir.

Tablo 11

Cinsiyete göre çevresel farkındalığın t testi sonuçları

	N	Ort.	Std Sapma	t	Sig.
Kız	290	4.50	0.444	3.79	0.00
Erkek	224	4.29	0.741		

Çevresel farkındalık düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin Bağımsız İki Örneklem t-Testi sonuçları Tablo 11'de sunulmuştur. Katılımcıların cinsiyetlerine göre çevresel farkındalık puanlarının ortalamaları incelendiğinde, kız öğrencilerin (*4.51*) erkek öğrencilere (*4.29*) kıyasla daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen t istatistik değeri 3.79 istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (***p<0.05***). Bu sonuca göre, kız ve erkek öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri arasında 0.05 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kız öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri erkek öğrencilere göre anlamlı biçimde daha yüksektir.

Tablo 12

Yaş dağılımına göre çevre farkındalığının ANOVA sonuçları

	N	Ort.	Std Sapma	F	p
15 yaş ve altı	185	4.3973	.50384	1.083	0.356
16 yaş	113	4.4966	.44179		
17 yaş	133	4.4048	.61832		
18 yaş ve üzeri	83	4.3501	.88998		
Toplam	514	4.4134	.60077		

Çevresel farkındalık düzeyinin yaş değişkenine göre farklılaşmasına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 12'de sunulmuştur. Katılımcıların yaş gruplarına göre çevresel farkındalık puanlarının ortalamaları incelendiğinde; 16 yaş grubunun ortalama puanının (*4.4966*) diğer yaş gruplarına kıyasla en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla 17 yaş (*4.4048*), 18 yaş ve üzeri (*4.3501*) ve 15 yaş ve altı (*4.3973*) yaş grupları takip etmektedir. Ancak varyans analizinden elde edilen *F=1.083* ve *p=0.356* değerleri, gruplar arası farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, yaş değişkenine göre öğrencilerin çevresel farkındalık düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (***p>0.05***). Bu sonuç, farklı yaş grubundaki öğrencilerin çevresel farkındalık düzeylerinin birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Tablo 13

Sınıf şubelerine göre çevresel farkındalığın ANOVA sonuçları

	N	Ort.	Std Sapma	F	p
9. sınıf	171	4.3899	.51663	2.500	0.059
10. sınıf	95	4.4433	.45970		
11. sınıf	104	4.5363	.39790		
12. sınıf	144	4.3329	.84012		
Toplam	514	4.4134			

Çevresel farkındalık düzeyinin sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 13'te sunulmuştur. Katılımcıların sınıf düzeylerine göre çevresel farkındalık puanlarının ortalamaları incelendiğinde, en yüksek ortalamanın 11. sınıf öğrencilerine ait olduğu görülmektedir (4.5363). Bunu sırasıyla 10.

sınıf (4.4433), 9. sınıf (4.3899) ve 12. sınıf (4.3329) öğrencileri takip etmektedir. ANOVA testinden elde edilen F=2.500 ve p=0.059 değerleri, %5 anlamlılık düzeyinin biraz üzerinde olduğu gözlenmektedir. Bu durum, sınıf düzeyine göre öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir (***p >.05***). Ancak p değerinin sınır değere yakın olması, sınıf düzeyinin çevresel farkındalık üzerinde etkili olabileceğine ilişkin dikkat çekici bir bulgu olarak görülebilmektedir.

Tablo 14

Anne eğitim durumunun çevresel farkındalığa etkisi

	N	Ort.	Std Sapma	F	p
Okuma yazması yok	11	4.1313	1.08220		
Sadece okur-yazar	8	4.5556	.51090		
İlköğretim	199	4.3532	.59579	1.973	0.097
Ortaöğretim	183	4.4314	.56031		
Yükseöğretim	113	4.5079	.60776		
Toplam	514	4.4134	.60077		

Çevresel farkındalık düzeyinin anne eğitim durumuna göre farklılaşmasına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 14'te sunulmuştur. Katılımcıların anne eğitim durumlarına göre çevresel farkındalık puanlarının ortalamaları incelendiğinde, en yüksek ortalamanın sadece okur-yazar annelere sahip bireylerde olduğu görülmektedir (4.5556). Bunu sırasıyla yükseköğretim (4.5079), ilköğretim (4.3532), ortaöğretim (4.4314) ve okuma yazma bilmeyen (4.1313) gruplar takip etmektedir. ANOVA testinden elde edilen F= 1.973 ve p=0.097 değerleri, %5 anlamlılık düzeyinin üzerinde kalmaktadır. Bu sonuç, anne eğitim durumuna göre öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir (***p>.05***). Ancak p değerinin 0.05 anlamlılık düzeyine yakın olması, anne eğitim düzeyinin çevresel farkındalık üzerinde potansiyel bir etkisi olabileceğine işaret eden zayıf bir bulgu olarak görülebilmektedir.

Tablo 15

Baba eğitim durumunun çevresel farkındalığa etkisi

	N	Ort.	Std Sapma	F	p
Okuma yazması yok	11	4.1364	1.07306		
Sadece okur-yazar	5	4.3444	.62780		
İlköğretim	184	4.3638	.59795	1.684	0.152
Ortaöğretim	174	4.4141	.57993		
Yükseöğretim	140	4.5020	.57548		
Toplam	514	4.4134	.60077		

Çevresel farkındalık düzeyinin baba eğitim durumuna göre farklılaşmasına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 15'de sunulmuştur. Katılımcıların baba eğitim durumlarına göre çevresel farkındalık puanlarının ortalamaları incelendiğinde, en yüksek ortalamanın yükseköğretim mezunu babaya sahip öğrencilerde olduğu görülmektedir (4.5020). Bunu sırasıyla ilköğretim (4.3638), ortaöğretim (4.4141), sadece okur-yazar (4.3444) ve okuma yazma bilmeyen (4.1364) gruplar takip etmektedir. ANOVA testinden elde edilen F= 1.684 ve p =0.152 değerleri, %5 anlamlılık düzeyinin üzerinde kalmaktadır. Bu sonuç, baba eğitim düzeyine göre öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir (p>.05). Bu doğrultuda, çevresel farkındalık düzeyleri baba eğitim durumu değişkeninden bağımsız olarak benzer düzeyde seyrettiğini göstermektedir.

Tablo 16

Okul türünün çevresel farkındalığa etkisi

	N	Ort.	Std Sapma	F	p
Anadolu Lisesi	320	4.4899	.50321		
İmam Hatip Lisesi	56	4.2433	.42143		
Fen Lisesi	20	4.5671	.41372	2.814	0.041
Teknik Lise	43	4.2134	.32125		
Sağlık Meslek Lisesi	67	4.2567	.34532		
Güzel Sanatlar Lisesi	8	4.3218	.78328		
Toplam	514	4.3487			

Çevresel farkındalık düzeyinin okul türüne göre farklılaşmasına ilişkin Tek Yönlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 16'da sunulmuştur. Çevresel farkındalık düzeyinin okul

türüne göre farklılaşmasına ilişkin ANOVA sonuçlarına göre, en yüksek ortalama Fen Lisesi öğrencilerinde görülmektedir (4.5671). Bunu sırasıyla Anadolu Lisesi (4.4899), Güzel Sanatlar Lisesi (4.3218), Sağlık Meslek Lisesi (4.2567), İmam Hatip Lisesi (4.2433) ve Teknik Lise (4.2134) izlemektedir. ANOVA sonucunda elde edilen F=2.814 ve p=0.041 değerleri, %5 anlamlılık düzeyinde okul türlerine göre çevresel farkındalık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğunu göstermektedir ($p < .05$). Hangi okul türleri arasında anlamlı fark olduğu Post Hoc LSD Testi ile sınanmış olup, Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin çevresel farkındalık düzeylerinin Teknik Lise ve Sağlık Meslek Lisesi öğrencilerinden istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Öneriler

Yapılan araştırma bize eğitimin farkındalık ile doğru orantılı olduğunu göstermiştir. Ortaöğretim öğrencileri, ilk önce yetiştikleri çekirdek aileleri daha sonra da öğretim sürecindeki öğretmenlerini rol model almaktadırlar. İlk etapta toplumu oluşturan ailenin ne kadar güncel çevre sorunlarını takip eden anne – baba figürü varsa o kadar duyarlı bir birey yetişecektir. Evde çevre bilincini günlük yaşam tarzı olarak uygulayan birey okulda da bunu sürdürecektir. Okulda yapılacak çevre projelerine katkı sağlayacak, bunu diğer arkadaşları ile koordineli olarak geliştirecektir.

Ortaöğretim ders müfredatlarında her ne kadar çevre farkındalıklarını içeren konular yer alsa da günümüzde medyanın ve dijitalin bu kadar revaçta olduğu düşünülürse sadece ders olarak gösterilmesi yetersiz kalmaktadır.

Farkındalık yaratacak tiyatro, gezi, yarışmalar gibi öğrencilerin ilgisini çekecek güncel içerikler bulunmalıdır. Okullarda yapılan “sıfır atık “,”atık pil “ ,”atık kağıt “ ,”atık yağ “ toplama gibi aktviteler çok fayda sağlamaktadır. Tüm okulların katılması, tüm şehirlerin duyarlı olmasını sağlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın toplumu oluşturan bireylerin yetişmesinde yapacağı her adım ülkemizin çevre farkındalığını arttıracaktır. Bu da gelecek nesillere bırakılan daha temiz bir Türkiye anlamına gelmektedir.

Sosyal Kulüpler, öğrencilerimizi yaşayarak öğrenecekleri izcilik kamplarına, doğal yaşam alanlarına teşvik ederek daha duyarlı bireylerin yetişmesini sağlayacaktır.

Okul bazlı düşünülürse okul türlerindeki farklılıklar bu araştırmanın yapılmasının ne kadar doğru olduğunu göstermiştir. Duyarlılığın diğer okul türlerine göre az olduğu görüldüğü Meslek Liselerine de yine ek ilgi çekici etkinlikler yapılmalıdır.

Ortaöğretim öğrencileri Çanakkale ili için yapılan araştırmamızda kız öğrencilerin çevre farkındalıkları erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu sonuç diğer benzer arştırmalar ile karşılatırdığımızda çalışmamız ile aynı sonuçları içermektedir.

Türkiye'de yapılan çalışmalar incelendiğinde daha önce ortaöğretim öğrencilerinin çevre farkındalığı ile ilgili Çanakkale ilinde herhangi bir araştırma yapılmamış olması çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Ortaöğretim öğrencilerinin çevre farkındalıklarının ne düzeyde olduğunu ortaya çıkarmak ve çevre farkındalıklarının çeşitli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan bu araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çevre eğitiminin erken yaşlarda başlamasının önemini ortaya koymayı da amaçlayan bu çalışmanın konusu, Çanakkale ili kent merkezindeki ortaöğretim (lise) kurumlarında eğitim gören öğrencilerin çevre konusunda farkındalıklarının araştırılmasıdır. Bu tez ile orta öğretim öğrencilerinin çevre koruma konusunda bilinçli olma düzeyleri ve çevre farkındalıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Hiç doğada bulunmayan kuşu böceği görünce korkup onları öldürme içgüdüsü ile büyüyen bir nesilden çevre duyarlılığı bekleyemeyiz. Derslerimizin içinde bu konulara yer vererek yeni nesilleri doğa ile bütünleştirip onların canlılara doğaya duyarlı olmalarını sağlamalıyız. Milli Eğitimin 10. Sınıf biyoloji dersinde çevre ve ekoloji konuları; yine lise coğrafya dersinde doğal kaynakların tanıtımı konuları gerçekten çok etkili bilinçlenme sağlamaktadır. İnsanoğlu dünyada yalnız yaşamadığının; doğadaki dengeyi korumak zorunda olduğunun farkında olmalıdır. Bu şekilde bir birliktelik ancak en az zararla, emanetimiz olan dünyamızı korur. Yaşayacağımız dünyamızı yaşanamayacak hale getirmemek için alınacak çok zor olmayan önlemler vardır. Biz nasıl geçmiş nesillerden bu

eşsiz dünyamızı emanet aldıysak yine emanet bırakacağımızı unutmamamız gerekir. Bu her bir birey için bir borçtur.

Bu araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin çevresel farkındalık düzeyleri çeşitli demografik değişkenler bağlamında incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin genel olarak yüksek düzeyde çevresel farkındalığa sahip olduklarını ortaya koymuştur. Özellikle çevreyi korumaya yönelik davranışsal tutumlar ve çevre bilinciyle ilişkili düşünceler açısından öğrencilerin olumlu bir yaklaşım sergilediği görülmüştür. Katılımcıların çevresel konulardaki farkındalıkları, biyolojik çeşitliliğin korunması, enerji ve su tasarrufu, atık yönetimi ve sanayi kaynaklı kirliliğin önlenmesi gibi alanlarda belirgin bir duyarlılık göstermektedir.

Cinsiyet değişkenine göre yapılan analizde, kız öğrencilerin çevresel farkındalık düzeylerinin erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, yaş, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu gibi diğer demografik değişkenlere göre öğrencilerin çevresel farkındalık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Ancak sınıf düzeyi ve ebeveyn eğitim durumu gibi bazı değişkenlerde, anlamlılık sınırına yakın bulgular elde edilmiş; bu da söz konusu değişkenlerin çevresel farkındalık üzerinde dolaylı ya da sınırlı bir etkisi olabileceğine işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin çevresel konulara yönelik bilgi, tutum ve davranışlarının olumlu yönde gelişmiş olduğu ve bu farkındalığın özellikle bazı gruplarda daha belirgin hale geldiği söylenebilir. Bu bağlamda, çevresel farkındalığın geliştirilmesine yönelik eğitsel çalışmaların farklı öğrenci gruplarını kapsayacak şekilde yapılandırılması, farkındalık düzeyinin daha da artırılmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Alpar, R. (2013). Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Yöntemler. Ankara:.Detay Yayıncılık.

Atasoy, E. (2019). İnsan-doğa etkileşimi ve çevre için eğitim. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Ayaydın, Y., Ün, D., Acar Şeşen, B., Usta Gezer, S. ve Camcı Erdoğan, S. (2018). "Environmental Awareness and Sensitivity of the Gifted Students: Science and Art Explorers in The Nature". Bartın University Journal of Faculty of Education, 7(2), 507-536.

Çelikler, D., Aksan, Z. ve Yenikalaycı, N. (2019). "The Determination on the Elementary School Students' Awareness Related to the Environment". Inonu University Journal of the Faculty of Education, 20 (2), 425-438. https://doi.org/ 10.17679/inuefd.450030.

Çiftçi, S. ve Kayaer, M. (2022). "Yükseköğretimde Çevre Eğitiminin Çevre Bilincine Etkisi". Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, 29 (1): 93-106. https://doi.org/10.18657/yonveek.1064753.

Dalkılıç, E., Erbaşı, N. ve Erbaşı, A. (2024). "Lise öğrencilerinin çevresel farkındalık, çevresel kaygı ve çevresel tutum düzeylerinin ve kavramlar arasındaki ilişkilerin belirlenmesi". Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, 41-3(2), 93-111, https://doi.org/10.52597/buje.1371800

Ekici, G. (2005). "Lise Öğrencilerinin Çevre Eğitimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi", Eğitim Araştırmaları Dergisi, 18, 71-83.

Erkılıç, H. (2019). Ortaokul öğrencilerinin çevre okuryazarlık düzeyleri ve çevreye yönelik tutumlarının belirlenmesi: Sakarya ili örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Erdem, Ü. (Edt.) (2000). Çevre Bilimi Sürdürülebilir Dünya. İzmir: Ege Üniversitesi Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.

Erten, S. (2004) "Çevre Eğitimi Ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır?". Çevre ve İnsan Dergisi, 65, 66.

Güven, E. ve Aydoğdu, M. (2012) "Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Öğretmen Adaylarının Davranış Düzeylerinin Belirlenmesi". Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (2), 573-590.

Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S. ve Özden, M. (2007). "İlköğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumları". İlköğretim Online, 6 (3), 452-468.

Görümlü, T. (2003). Liselerde Çevreye Karşı Duyarlılığın Oluşmasında Çevre Eğitiminin Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gülersoy, A. (2022). Altıncı Yok Oluş Eşiğinde Çevresel Bilincin (Farkındalığın) Dört Düzeyine Genel Bir Bakış. IV. International Congress on Geographical Education, ICGE . October 7-9, Karabük Üniversitesi, Karabük. 423-434.

Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2003), Felsefe Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Güler, T. (2009). "Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri". Eğitim ve Bilim Dergisi, 34 (151), 30-43.

İşyar, N. (1999). İlköğretim (3.,4.,5. sınıf) Öğrencilerinin Olumlu Çevresel Tutumlarının Yaş ve Sosyo-ekonomik Düzeye Göre Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Kahyaoğlu, M. (2002). Lise Çağındaki Öğrencilerin Çevre Bilimine Ait Bilgi Düzeyi. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Karasar, N. (2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayınevi.

Kaya, H. (2019). Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Bilgi Ve Çevre Bilinç Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Irmak Kazazoğlu, T. ve Erkal, S. (2022). "Üniversite Öğrencilerinin Çevre Farkındalık Düzeylerinin ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının İncelenmesi". Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 21(81), 21-41. https://doi.org/10.17755/esosder.903356

Midilli, Ü. ve Atıcı, T. (2019). "Uluslararası Bakalorya Diploma Programı ve Ulusal Programda Öğrenim Gören Öğrencilerin Çevreye Yönelik Tutum ve Çevre Farkındalık Düzeyleri". Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 16 (3), 846-856.

Okur, E. (2012). Sınıf Dışı Deneyimsel Öğretim Ekoloji Uygulaması, Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

Uygun,S. (2012). "Çevre Farkındalığı Çevre Tutumu Arasındaki İlişkinin Yapısal Eşitlik Modeli ile Sınanması". Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25 (2), 459-473.

Sadık, F. ve Çakan, H. (2010). "Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Çevre Bilgisi Ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutum Düzeyleri". Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (1), 351-365.

Seçgin, G. (2022) İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Çevre Farkındalıkları İncelenmesi, Kocaeli Dilovası Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Seçgin, F. Yalvaç, G. ve Çetin, T. (2010). İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığı ile Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları. International Conference on New Trendsin Education and Their Implications, October 11-13, Antalya. 391-398.

Şenyurt, A., Temel, A. B., ve Özkahraman, Ş. (2011). "Üniversite öğrencilerinin çevresel konulara duyarlılıklarının incelenmesi". SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi, 2 (1), 8-15.

Şimşekli, Y. (2001) "Bursa'da Uygulamalı Çevre Eğitimi Projesine Seçilen Okullarda Yapılan Etkinliklerin Okul Yöneticisi ve Görevli Öğretmenlerin Katkısı Yönünden Değerlendirilmesi". Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14 (1), 73-84.

Tamam, G., Yürekli, M., Başaran, Ö. ve Uskun E. (2015). "Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Farkındalıkları ve Çevresel Tutumları". Smyrna Tıp Dergisi, (8), 817

Tombul, F. (2006). Türkiye'de Çevre İçin Eğitime Verilen Önem. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uzun, N. (2007). Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerinde bir çalışma. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yenice, N. ve Alpak Tunç, G. (2021) "Ortaöğretim 12. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Etiği Algılarının İncelenmesi: Bir Durum Çalışması". Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi, 38 (2), 57-74.

Yıldız Yılmaz, N. ve Mentiş Taş, A. (2017) “İlkokul Çevre Farkındalık Ölçeği Geçerlilik Güvenirlik Çalışması. Hitit Üniversitesi”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (2), 1355-1372.

Yüksel, Y., Yıldız, B. (2019). “Lise Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi”. Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi, 5 (1), 88-110.

EKLER

EK 1

BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİL KURUL İZNİ

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği

Sayı : E-84026528-050.99-2400071730 11.03.2024
Konu : Başvuru İncelenmesi

Sayın Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2024-YÖNP-0103 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu'nun almış olduğu 29.02.2024 tarih ve 03/56 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR 56- Sorumlu yürütücülüğünü **Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU**'nun yaptığı ve proje araştırmacısı **Emel KOLÇAK DAĞLAR** tarafından gerçekleştirilen "Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Farkındalıklarının Araştırılması: Çanakkale İli Örneği" başlıklı araştırmanın, ilgili **taahhüt edilen izinlerin alınması** ve Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonuna sunulması koşulu ile Etik Komisyon ilkelerine **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

EK 2
MİLLİ EĞİTİM İZNİ

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-60305806-44-100207881 05.04.2024
Konu Tez Çalışması
(Emel KOLÇAK DAĞLAR)

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a)29.03.2024 tarihli ve 2400090390 sayılı yazınız.
b)04.04.2024 tarihli ve 100132310 sayılı Makam Onayı.

Üniversiteniz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doğal Kaynaklar Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Emel KOLÇAK DAĞLAR'ın Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU danışmanlığında yürüttüğü " Ortaöğretim Çevre Farkındalıklarının Araştırılması: Çanakkale İli Örneği" konulu tez çalışması kapsamında yapılması düşünülen anket ve ölçek çalışması ile ilgili alınan Makam Onayı, Komisyon Raporu ve Mühürlü Veri Toplama Araçları yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

EK 3

ÖLÇEK KULLANIM İZNİ

Çevre Farkındalık Ölçeği Kullanım İzni Gelen Kutusu ×

Mukadder Arslan İhsanoğlu
Alıcı:

Sayın Hocam,
Doktora tezinizde kullandığınız Çevre Farkındalık Ölçeğinizi, kendi öğrencimin
Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Farkındalıklarının Araştırılması: Çanakkale İli Örneği başlıklı yüksek lisans tezinde kullanmak istiyoruz.
Bu konuda sizden izin rica ediyoruz.
Teşekkür ederim, iyi çalışmalar dilerim.

Doç. Dr. Mukadder ARSLAN İHSANOĞLU
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

E
Alıcı: ben

Merhaba Hocam,

Kaynak gostermek sartiyla tabii ki de olcegi kullanabilirsiniz.

Kolayliklar dilerim.

Emel
•••
--

EK 4

GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, "Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Farkındalıklarının Araştırılması: Çanakkale İli Örneği" adıyla, 31.03.2024-01.06.2024 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Çanakkale İl Merkezindeki ortaöğretim öğrencilerinin çevre farkındalıklarını belirlemek ve değerlendirmek araştırmanın hedefidir.

Araştırma Uygulaması: Anket

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleşmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı :Emel Kolçak Dağlar

İletişim bilgileri :

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mukadder Arslan İhsanoğlu

İletişim bilgileri:

Velisi bulunduğum ..... sınıfı ..... numaralı öğrencisi .... 'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.

(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).

..../...../.....

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

EK 5

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Anket No: ……..

Bu anket Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde Emel Kolçak Dağlar tarafından yürütülen "Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevre Farkındalıklarının Araştırılması: Çanakkale İli Örneği" konulu yüksek lisans tezi için gerekli verilerin temini amacıyla yapılmaktadır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Mukadder Arslan İhsanoğlu
Tez Danışmanı

Emel Kolçak Dağlar
YL Öğrencisi

GENEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz □ Kız □ Erkek

2. Yaşınız:

3. Kaçıncı Sınıftasınız:
□ 9 □ 10 □ 11 □ 12

4. Ailenizde siz dahil kaç kişi vardır?
□1 □2 □3 □4 □5 □6 □7 □8 □9 □10 □ 10'dan fazla

5. Kaç kardeşiniz var?
□1 □2 □3 □4 □5 □6 □7 □8 □9 □10 □ 10'dan fazla

6. Annenizin eğitim durumu?
□ Okuma yazması yok □ Sadece okur-yazar □ İlkokul □ Ortaokul
□ Lise mezunu □ Üniversite mezunu □ Lisansüstü

7. Babanızın eğitim durumu?
□ Okuma yazması yok □ Sadece okur-yazar □ İlkokul □ Ortaokul
□ Lise mezunu □ Üniversite mezunu □ Lisansüstü

EK 6

ÇEVRE FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

ÇEVRE FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

Değerli Katılımcı, Bu anket genel olarak çevrel konusundaki farkındalığınızı belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Her maddeyi dikkatli bir şekilde okuduktan sonra ifadelerden sizin için en uygun olanını işaretleyerek (X)belirtiniz. **Lütfen tüm maddeleri işaretleyiniz.** İlginiz ve yardımınız için teşekkür ederim.	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
1.Biyolojik çeşitliliğin azalmaması için orman tahribatının önüne geçilmelidir.					
2.Karbon telafisi için hem ormanlar koruma altına alınmalı hem de yeni ormanlar oluşturulmalıdır.					
3.Fosil yakıt tüketimini azaltmak için bisiklet kullanılmalıdır.					
4.Suyun etkin kullanımı için damlayan musluklar tamir edilmelidir.					
5.İçme suyu kaynaklarının yinelenmesi için yeşillik alanlar tahrip edilmemelidir.					
6.Doğaya daha az zarar vermek için tüketim çılgınlığına son verilmelidir.					
7.Geri dönüşümlü ürünlerin pazara girmesi için tüketicilerin talebi geri dönüşümlü ürün almak yönünde olmalıdır.					
8.Biyolojik çeşitlilik üzerine olumsuz etkileri olması nedeni ile küresel ısınma kontrol altına alınmalıdır.					
9.Karbon salınımını azaltmak için güneş alan coğrafyalarda güneş enerjisinden faydalanılmalıdır.					
10.Karbon salınımını azaltmak için enerji verimli kullanılmalıdır.					
11.Enerjinin verimli kullanılması için evlerde ısı yalıtımı yapılmalıdır.					
12.İçme suyu kaynaklarının kirlenmemesi için tarım arazisinde kontrolsüz gübre kullanılmamalıdır.					
13.Toprak ve su kirliliğinin önüne geçmek için biyolojik mücadele kullanılmalıdır.					
14.Daha az atık oluşması için geri dönüşüm uygulamaları yapılmalıdır.					
15.Daha az atık oluşması için çöpler, içeriklerine göre ayrıştırılarak atılmalıdır.					
16.Topraktaki biyolojik çeşitliliğe zarar verilmemesi için fabrika bacalarına filtre takılmalıdır.					
17.İnsan sağlığı üzerine olumsuz etkileri nedeni ile sanayi atıkları, kontrolsüz olarak doğaya boşaltılmamalıdır.					
18.Elektrik sarfiyatını azaltmak için kompakt floresan lamba kullanılmalıdır.					